

NAS RA
Institute of HISTORY

ՄԻՋԱԶԳԿԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՎ ՏԱՐԱԾԱՆԵՐՋԱՆԸ

ԴԱՍԵՐ

ԱՐԺԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

ՆԻՐՎԱԾ 1921 Թ.
ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ԿԱՐՍԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ
100-ՊԱՅՎԱԿԻՆ

19-21 հոկտեմբերի 2021
ք. Երևան

ՀՐԱՎԵՐ

Յարգելի

.....

Յրավիրում ենք Ձեզ մասնակցելու

1921 թ. Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերի
100-ամյակին նվիրված

**«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՎ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԸ.
ԴԱՍԵՐ, ԱՐԺԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐ, ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ»**
խորագրով միջազգային գիտաժողովին,

որը տեղի կունենա

2021 թ. հոկտեմբերի 19-ից 21-ը,

Հայաստանի Հանրապետության

Գիտությունների ազգային ակադեմիայի

Նախագահության նիստերի դահլիճում

Հասցե՝ ք.Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պողոտա, 24

Գիտաժողովի բացումը՝

2021 թ. հոկտեմբերի 19-ին,

Ժամը 10:00-ին

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԾՐԱԳԻՐ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 18

Հյուրերի դիմավորում

Ընթրիք հյուրերի համար 19:00-ին

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 19

Մասնակիցների գրանցում 09:30-10:00

-Բացման նիստ 10:00-12:00

Բացման խոսք - Գիտաժողովի կազմկումիտե

Օրհնության խոսք - Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս
Ամենայն Հայոց

Օրհնության խոսք - Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս Սեծի
Տանն Կիլիկիոյ

Ողջույնի խոսք - Արմեն Սարգսյան, ՀՀ Նախագահ

Ողջույնի խոսք - Հակոբ Տեր Խաչատուրյան, ՀՀԳ Բյուրոյի
ներկայացուցիչ

Ողջույնի խոսք - Աշոտ Սաղյան, ՀՀ ԳԱԱ նախագահ

Ողջույնի խոսք - Յուրի Սովյարյան, ՀՀ ԳԱԱ Հայագիտության
և հասարակական գիտությունների
բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար

Ողջույնի խոսք - Աշոտ Մելքոնյան, ՀՀ ԳԱԱ Պի տնօրեն

Ողջույնի խոսք - Ռոբերտ Ղազարյան, ՀՀ ԳԱԱ Աի տնօրեն

Ջեկուլցում 1

**ԿԱՐՄԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ, ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԽՆԴԻՐՆԵՐ**

Աշոտ Մելքոնյան (Հայաստան)

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ
ակադեմիկոս, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն

Ջեկուլցում 2

**ՏԱՐԱԾԱԾՐՁԱՆԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՔԱՐԱՔԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՆԵՐԿԱ
ՓՈՒԼՈՒՄ**

Ռուբեն Սաֆրաստյան (Հայաստան)

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ
ակադեմիկոս

Ջեկուցում 3

**100-ԱՄՅԱ ԴԱՍԵՐ, ՄԱՐՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՈԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱՄՆԴԻՐՆԵՐ**

Լևոն Սկրտչյան (Հայաստան)
Պատմական գիտությունների թեկնածու

Սուրճի ընդմիջում 12:00-12:30

-Երկրորդ նիստ 12:30-14:00

1921 թ. ՍՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ԿԱՐՍԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԸ. ԴԱՍԵՐ

100-ԱՄՅԱ ՀԵՌԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ

Նախագահող՝ Աշոտ Սելթոնյան

Ջեկուցում 4

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԴԵՊԻ ՍՈՍԿՎԱ ԵՎ ԿԱՐՍ

Ռիչարդ Հովհաննիսյան (ԱՄՆ)

Պատմական գիտությունների դոկտոր, ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան
անդամ, Կալիֆոռնիայի համալսարանի (UCLA) պրոֆեսոր

Ջեկուցում 5

ՍԵՎՐԻ ՍԻՆԴՐՈՍԸ ԹԻՐՔԻԱՅՈՒՄ

Խաչիկ Սուրադյան (ԱՄՆ)

Պատմական գիտությունների դոկտոր (PhD), պրոֆեսոր, ԱՄՆ
Կոնգրեսի գրադարանի հայկական բաժնի վարիչ, Կոլումբիայի
համալսարանի Մերձավոր Արևելքի, Հարավային Ասիայի և
Աֆրիկայի հետազոտությունների բաժնի դասախոս

Ջեկուցում 6

1921 Թ. ՍՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ԿԱՐՍԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ

ՊԱՏՄԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Արարատ Հակոբյան (Հայաստան)

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ
պատմության ինստիտուտի նոր և նորագույն պատմության բաժնի
առաջատար մասնագետ

Ձեկուցում 7

**ԽՈՐՀՐԴԱԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԹՈՒՄԸ ԵՎ ՍԱՀՄԱՆԱԶԱՏՈՒՄԸ
1921-1975 թթ. ՀԽՍՀ ՀԱՏՎԱԾՈՒՄ**

Ամատուների Վիրաբյան (Հայաստան)
Պատմական գիտությունների դոկտոր, Ն. Աբովյանի անվան
ՀՊՄՀ թանգարանագիտության, գրադարանագիտության և
մատենագրության ամբիոնի վարիչ

Ձեկուցում 8

**1921 թ. ՍՈՍԿԿԱՅԻ ԵՎ ԿԱՐՍԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԸՆԿԱՆՈՒՄԸ ԱԾԵԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐՈՂՈՒԹՅԱՆ
ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ**

Վիկտոր Նադեին-Ռանսկի (Ռուսաստանի Դաշնություն)
Փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու,
ՌԳԱ Համաշխարհային տնտեսության և միջազգային
հարաբերությունների ինստիտուտի միջազգային-քաղաքական
հիմնախնդիրների ավագ գիտաշխատող, Վ. Արծրունու անվան
Սևծով-Կասպյան տարածաշրջանի քաղաքական և սոցիալական
հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն

Քննարկում

Ճաշի ընդմիջում 14:00-14:45

-Երրորդ նիստ 14:45-16:15

**ԱՐԺԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐ ՊԱՏՄԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՏԵՍԱՆԿՅՈՒՆԻՑ**

Նախագահող՝ Ամատուների Վիրաբյան

Ձեկուցում 9

**ԹՈՒՐԹԻԱՅԻ ՏԱՐԱԾԱԾՐՋԱՆԱՅԻՆ ՀԱՎԱԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ
ԱՐԱՐԱՏԻ ԱՊՏԱՄՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՇՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Էմի Աուստին Հոլմս (ԱՄՆ)
Պատմական գիտությունների դոկտոր (PhD), Վաշինգտոնի
Վիլսոնի կենտրոնի հանրային քաղաքականության փորձագետ

Ձեկուցում 10

**1921 թ. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 13-Ի ԿԱՐՄԻ «ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ»
ՊԱՏՄԱԻՐԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ**

Արմեն Սարուքյան (Հայաստան)

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ
Հայկական հարցի և հայոց ցեղասպանության բաժնի վարիչ

Ձեկուցում 11

**ԿԱՐՄԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐՄԱՆ ԾՈՒՐՁ ԲՈՒԾԵՎԻԿՆԵՐԻ ԵՎ
ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՆԵՐԻ «ԵՐԿԱԿԻ ԽԱՂԸ»**

Անուշ Հովհաննիսյան (Հայաստան)

ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող

Ձեկուցում 12

**ԱՐԵՎՍՏԱՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

Հայկազուն Ալվրցյան (Հայաստան)

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, «Արևմտահայոց
հարցերի ու սուլմասիրության կենտրոն» գիտահետազոտական
հիմնադրամի տնօրեն

Ձեկուցում 13

**ՀԱՅ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ
ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅ ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՍՏՔԻ
ԸՆԿԱԼՈՒՄՆԵՐՈՒՄ**

Խաչատուր Ստեփանյան (Հայաստան)

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, Խ. Արովյանի
անվան ՀՊՄՀ համաշխարհային պատմության և նրա դասավանդման
մեթոդիկայի ամբիոնի վարիչ

Քննարկում

Այցելություն Ծիծեռնակաբերդ և Հայոց Ցեղասպանության թանգարան-
ինստիտուտ 16:15-18:00

Ընթրիք հյուրերի համար 19:00

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20

-Չորրորդ նիստ 10:00-11:30

ԱՐԺԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐ ՊԱՏՄԱԻՐԱԿԱԿԱՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱՆԿՅՈՒՆՆԻՑ

Նախագահող՝ Հայկազուն Ավրյցյան

Ձեկուցում 14

1918 ԵՎ 2020 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐՆՈՒԺՈՒՄՆԵՐԸ ԱՐՑԱՄ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

Վահրամ Բալայան (Արցախի Հանրապետություն)
Պատմական գիտությունների դոկտոր, Արցախի պետական
համալսարանի պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր, Արցախի
Հանրապետության ԱԺ պատգամավոր

Ձեկուցում 15

1921 Թ. ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ԿԱՐՍԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

Էդիկ Մինասյան (Հայաստան)
Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ԵՊՀ
պատմության ֆակուլտետի դեկան

Ձեկուցում 16

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԵՎ ԿԱՐՍԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԸ 1945 Թ. ԽՍՀՄ-Ի ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՐԱԾ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ՊԱՅԱՋՆԵՐԻ ԵՆՈՒՋ ԸՆԹԱՑԱԾ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐՈՒՄ

Քրիստինե Մելքոնյան (Հայաստան)
ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի Թուրքիայի բաժնի
վարիչ, պատմական գիտությունների թեկնածու

Ձեկուցում 17

ԿԱՐՍԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՎԱԿԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Վոլոդյա Հովհաննիսյան (Հայաստան)
Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, Հայ-
նուսական (սլավոնական) համալսարանի միջազգային իրավունքի
ամբիոնի վարիչ

Ձեկուցում 18

**1921 թ. ՍՈՍԿԱՅԻ ԵՎ ԿԱՐՍԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ-
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՆԵՐԸ**

Եվա Ջալկիևիչ-Մուսնեբլին (Լեհաստան)
Նախկին դիվանագետ, պրոֆեսոր

Ձեկուցում 19

**ԹՈՒՐԲԱԿԱՆ ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏԻ
ԿԵՐՊԱՐԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐԸ. ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԳԱՐԱՓԱՐԱՆՈՍՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐ**

Լևոն Հովսեփյան (Հայաստան)
Պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ, ԵՊՀ գիտական
քարտուղար, ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի Թուրքիայի
բաժնի ավագ գիտաշխատող

Քննարկում

Սուբժի ընդմիջում 11:30-12:00

-Հինգերորդ նիստ 12:00-13:30

**ՏԱՐԱԾԱԾՐՁԱՆԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐ ԵՎ ՀԵՈՒՄՆԱԿՆԵՐ
Նախագահող՝ Ռուբեն Սաֆրաստյան**

Ձեկուցում 20

ԹՐԲԱԿԱՆ ՆԵՐԹԱՓԱՆՑՈՒՄԸ ԱՖՐԻԿԱ

Խալիդ Օկաշա (Եգիպտոս)
Քաղաքագիտության դոկտոր, Եգիպտոսի ռազմավարական
հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն

Ձեկուցում 21

**ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՐՍԿՍՈՒՄ. ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ
ԳՈՅՈՒԹՅԱՆ �ԱՑԱՌՄԱՆ ՀԱՆԴԵՊ ԹՈՒՐԲ-ԱՂԻԲԵԶԱՆԱԿԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՍՈՏԵՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՓՈՒԼԻ ՓՈՐՉ**

Հենրի Թերիո (ԱՄՆ)
Փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, Վուսթերի պետական
համալսարանի գիտական հարցերով փոխնախագահ

Ձեկուցում 22

ՍՈՍՎԱՅԻՑ ԵՎ ԿԱՐՄԻՑ 100 ՏԱՐԻ ԱՆՑ. ՀԱՅ

ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ

Արտակ Ապիտոնյան (Հայաստան)

Արտակարգ և լիազոր դեսպան, ՀՀ նախկին փոխարտոգործնախարար

Ձեկուցում 23

**ԱԾԵԱՐՀԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՑԱՀԱՅՏՈՒՄՆԵՐ ԼԵՈՒԱՅԻՆ
ՂԱՐԱՔԱՂՈՒՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՈԱՋՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ՍՈՏԵՑՄԱ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Իոննիս Սազիս (Հունաստան)

Տնտեսական աշխարհագրության և աշխարհաքաղաքականության
պրոֆեսոր, Կապոդիստրիանի անվան Աթենքի ազգային
համալսարանի Թուրքագիտության և ժամանակակից ասիական
հետազոտությունների ֆակուլտետի դեկան

Ձեկուցում 24

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ
ԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄՅԱՆ ՏԱՐԱԾԱԾՐՁԱՆԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԻ ԲԱԼԱՆՍԱՎՈՐՄԱ
ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ**

Եղիա Թաշճյան (Լիբանան)

Տարածաշրջանագետ, Բեյրութի Ամերիկյան համալսարանի
Իսսամ Ֆարեսի հանրային քաղաքական և միջազգային հարցերի
ինստիտուտի հետազոտող

Քննարկում

Ճաշի ընդմիջում 13:30-14:30

–Վեցերոորդ նիստ 14:30-16:30

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Նախագահող՝ Լևոն Մկրտչյան

Գիտաժողովի զեկույցների համընդհանուր քննարկում, արդյունքների
ամփոփում, հայտարարության ընդունում

Այցելություն մատենադարան 16:30-18:30

Ընթրիք 19:00

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 21

10:30-12:00 Այցելություն Էջմիածին, Հանդիպում Ամենայն Հայոց
Կաթողիկոս Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ-ի հետ

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետության
Գիտությունների ազգային ակադեմիա
Պատմության ինստիտուտ

Հայաստանի Հանրապետության
Գիտությունների ազգային ակադեմիա
Արևելագիտության ինստիտուտ

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցության
Հայ Դատի
Կենտրոնական խորհուրդ

«Արևմտահայոց հարցերի
ուսումնասիրության կենտրոն»
գիտահետազոտական հիմնադրամ

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԿԱԶՄԿՈՄԻՏԵ

Խաչատուր Ստեփանյան, (պատասխանատու), Խ. Աբովյանի անվան
ՀՊՄՀ համաշխարհային պատմության ամբիոնի վարիչ, պատմական
գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր.

Աշոտ Մելքոնյան, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ տնօրեն, պատմական
գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս.

Ռոբերտ Ղազարյան, ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի
տնօրեն, պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ.

Ռուբեն Սաֆրաստյան, պատմական գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս.

Լևոն Սկրտչյան, պատմական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ.

Հայկազուն Ավրոցյան, «Արևմտահայոց հարցերի
ուսումնասիրության կենտրոն» գիտահետազոտական հիմնադրամի
տնօրեն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր.